БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП-ниң Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң органы

1962 ч.
ДЕКАБРЬ
4
вторник
№ 285 (5382).

Өртээ 2 көп,

ҮНЕЛИГ ЭГЕЛЕКЧИ ЧОРУКТУ БҮГҮ ТАЛА-БИЛЕ ДЕТКИИР

Актюбинск областа көдээ ажыл-агыйның механизациязының № 6 Темирск училищезиниң коллективинге эш Н. С. Хрущев чагаа чоруткан. Ол училищениң чанында беш муң ажыг гектар черлиг улуг эртем ажыл-агыйын тургузар дээн үнелиг эгелээшкинни ол чагаада демдеглеп турар. Ында механизатор кадрларны белеткээрин күш-ажылдың мурнанчы аргаларының болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң бедик көргүзүглери дээш коллективтиң демиселиниң үндезинге организастап турар.

Бистиң социалистиг көдээ ажыл-агыйывыска хереглээр механизатор кадрларны белеткээринге шын орукту шилип алган-дыр силер деп чагаада чугаалап турар. Улуг эртем ажыл-агыйының баазазынга бедик мергежилдиг механизатор кадрларны белеткээр талазы-биле силериң дуржулганарны бүгү хемчег-биле деткиир болгаш калбаа-биле нептередир болза чогуур-дур.

Бүдүрүлге өвредилгезиниң мастерлериниң, башкыларның болгаш сургууулдарның бүгү коллективинге Н. С. Хрущев изиг байырны чедирген болгаш чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн.

* * *

1962 чылда аңаа бедик мергежилдиг 632 механизаторларны белеткээн деп, Темирск училищезиниң ажылдакчылары Н. С. Хрущевка чоруткан боттарының чагаазында дыңнадып турар. Районнуң хөрзүи-агаар-бойдус байдалы берге турза-даа, өвредилге ажыл-агыйынга 5.069 гектар шелдүң ортуман дүжүдү гектардан 11,3 центнер тараа болурун чедип алган.

Мурнакчыларның ажылдап турары ышкаш шак ынчаар ажылдап шыдаар механизаторларны белетиккээринге күштерин болгаш энергиязын харамнанмазын училищениң ажылдакчылары СЭКП Төп Комитединге болгаш Н. С. Хрущевка бүзүретикеннер.

(СЭТА).

МАЛЧЫННАРНЫҢ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

«Чыл түнелдерин кылыр болгаш тараапы бүдүрерин база садып алырын көвүдедир дугайында» СЭКП ТК-ниң Президиумунга 1962 чылдың ноябрь 10-да киирген бижиинге эш Н. С. Хрущев чуртка тараа, эът, сүт болгаш өске-даа продуктуларны бүдүрерин көвүдиринче көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларын кыйгырган. СЭКП ТК-ниң ноябрь Пленуму үлетпүрүү, тудугну болгаш көдээ ажыл-агыйны бүдүрүге аайын барымдаалап удуртурунуң ленинчи принциптерин амыдыралга боттандырарының тодаргай хемчеглерин айыткан болгаш көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле партияның XXII съездизиниң шиитпирлерин күүседир сорулганы көдээниң бүгү ажыл-ишчилериниң мурнунга салган.

Бо улуг сорулганы күүседиринге чугула рольдуг малчыннарның дугайында сагыш салыышкынын бистиң республиканың партия, совет ажылагый организацияларының докгаамал иледип турар. Ыланғыя респотребсоюзтуң садыг организацияларының малчыннарның хандырылгазын элээн хөй черлерде эки тургускан. Республиканың малчыннарга бараан чедирин, садыглар 31 автодавкалар ажылдап турар, малчыннарның бөлүк тургыларының аайы-биле садыг четкизин сөөлгү үеде элээн калбарткан, чамдык фермаларга садыгны чок ларёктарны тургускулап турар.

Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң Куштуг-Кежиг фермазында садыгны чок ларёк сөөлгү каш чылдарда үргүлчү ажылдап келген, ай санында-ла 250—300 рубльдиң бараапнарын ол саарып турар. Ооң туруп келген үезинде бүгү дургузунда тудагдалдың чангыс-даа таварылгазы болбаан. Малчыннарның ол ышкаш садыглары Чаа-Хөл рабкооптун, Өвүр райпозунуң шугумунда база ажылдап турар.

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме көдээ Советиниң чоокта болуп эрткен ээлчеглиг сессиязының шиитпирин ёзугаар Ленин аттыг колхозтуң Дүвүреп, Хараганныт-Хову деп черлерде хойжу бригадаларының кызыл булуңнарында садыгны чок ларёктарны организастап тургускулаан, оларның ажылын хойжу коммунист эш Бегзи, мал тарып боозадылгазының техниктиг ажылдакчызы эш О. Тюлюш олар хайгаарел турарлар.

Малчыннарның кыштагларын, фермаларны трафик ёзугаар барык хүн бүрүде кезип, оларга аъш-чем продуктуларны, үлетпүр бараапнарын үзүктел чокка чедирип, ооң-биле кады малчыннарның хереглелдерин өөренмишаан, бараан саарылгазының планнарын ажыр күүседирин үргүлчү хандырып турар Чыраа-Бажы рабкооптә О. Хуна, Өвүр райпозунда Донгак Тараачы, Сандак ышкаш мурнакчы чолаачы садыгжылар хөй. Ол ышкаш автолавка садыгларын Таңды, Чөөн-Хемчик райполары сөөлгү үеде база эки организастап турар. Ооң түнелдинде үстүнде ады үнген районнарның малчыннарының хөй кезиниң бараан хандырылгазы элээн экижээн.

Ындыг болза-даа бистиң элээн хөй садыг организацияларывыс ниитинин мал ажылында ажылдап турар кижилерниң хандырылгазын ам-даа эки организастап шыдаваан. Ооң уламындан чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның малчыннары райполарның, рабкооптарның баштаар черлеринің мурнунга негелдени шыңгыы тургузуп турарлар. Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң Бай-Тал салбырында 40 ажыг коданнарның малчыннарынга автолавканың барык-ла четпейн турарын хөйжулар Х. Чыдым, С. Дандаа дээш өскелердаа хомудап турар. Ырак-узак одарларда чурттап турар кижилерге далган, тараа чергелиг өске-даа эргежок чугула продуктуларны хандырарын олар негеп турарлар.

Эрткен чылдарда фермаларга, хойжу бригадаларга тургускулаан садыгжы чок дерги садыгларын районнуң баштаар чери сөөлгү үеде дүжүргүлеп каапкан чорук Эрзинниң хуучуларының район хуралынга илерээн. Качык, Төре-Хөл ышкаш ырак одарларда, бот-орулга-чарылгалыг хойжу бригадаларның төптеринде, фермаларда малчыннарга чугула хереглер бараапнарның чамдыкта үзүктелип турарын хуучулар шыңгыы шүүмүүлеп турганнар.

Малчыннарның хандырылгазынче кичээнгейни Барыын-Хемчик райпозу болгаш чамдык өске-даа садыг организациялары база кошкаткан. Үстүнде ады үнген районнарда автолавкалар чогуур график ёзугаар ажыдавайн турар, оларның чолаачы-садыгжылары боттарының онаагылыг девискээрлеринде малчыннарның кодан бүрүзүн, бажың, өг бүрүзүн кезип, оларга бараапнарны үзүктел чокка чедирер сорулгазын боттандырбайн турарлар.

Бистиң чамдык малчыннарывыс чылыг, чырык чурталга бажыңнары-биле ам-даа ыракта-ла чедир хандыртынмаан, харын оларның дыка хөйү өглериңде кыштап турар чорук билдингир болгай. Ындыг турда-ла өглер чылыгларынга хереглиг материалдарны малчыннарга хандырбайн турар садыг организацияларны бисте база бар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң малчыннары өглер иштинге салыр суугу демирин, өг шывар чадагай брезентилерни тыпшаан дугайында Улуг-Хем райпозунуң баштаар черинге хомудап турар.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын шуут боттары бүдүрүп турар малчын, сазанчы колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының аъш-чем, идик-хевин, оларның чурталга амыдыралынга хереглээр бараапнарны үзүктел чокка бүрүн хандырарын чедип алыры—ол дээрге чер-черниң партия, совет, профэвиел база садыг организацияларының ниити херээ болур. Малчыннарның хандырылгазын экижидери дээрге-ле чеди чыл планының бешки чылында Төрээн чуртка улам-на хөй эът, сүт, дүк бүдүрерин бистиң малчыннарывыстың чедиишкинниг шиитпирлээринге, СЭКП ТК-ниң ноябрь Пленумунуң көдээ ажыл-агый талазы-биле салган сорулгазын оларның күүседиринге таарымчалыг байдалды тургусканы ол болур.

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ӨЗҮЗҮ-ВИЛЕ

Премьер-министриңиң оралакчызы болгаш сан министри Фуми Носаванга баштаткан Лаостуң садыг-экономика талазы-биле чазак төлээлери ноябрьның 24-тен декабрьның 1-ге чедир ССРЭ-ге туруп турган.

Дээрги Фуми Носаванны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев хүлээп алган. Лаоста байдалга, Лаос талазы-биле Женева дугуржулгаларын күүседиринге, ССРЭ биле Лаостуң аразында экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге хамаарышкан айтырыгларының талазы-биле найыралдыг, ажык беседа оларның аразында болган.

Төлээлерни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. Н. Косыгин болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко олар хүлээп алган. Ол беседалар найыралдыг байдалга, Лаос биле Совет Эвилелиниң аразында экономиктиг кады ажылдажылганың ужур-дузазын болгаш тайбыңның, хамаарышпас чоруктуң болгаш нейтралитетиң оруу-биле Лаостуң хөгжүүрүнүң чугулазын бот-боттарының билчириниң байдалынга эрткен.

ССРЭ биле Лаостуң аразында садыг болгаш төлелге дугуржулгаларын чарган.

Совет чазак лаос улуска белек кылдыр Вьентьянга 150—200 олуттуг госпитальды болгаш 50 квт. күчүлүг радиостанциязын тудуп бээр деп шиитпирлээн. Лаоска гидроэлектростанцияны тударынга чингелделиг байдалдарга чээлиин бербишаан, экономиктиг болгаш техниктиг деткимчени ССРЭ көргүзер. Хөвең арыглаар болгаш тууйбу кылыр заводтарны, а ол ышкаш кат-чимис хандызы бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгени тударынга деткимче көргүзер дугайында айтырыгны чогумчалыг кылдыр көөрүнге белениин совет тала илереткен.

Лаостуң национал техниктиг кадрларны белеткээринге дузаламчы көргүзеринге чөпшээрежилгезин ССРЭ-ниң чазаа илереткен.

(СЭТА).

А. И. Микоянга алдар болдурган шайлалга

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың иштики херектер министри С. Юдолл бо чылдың чайынында америк энергетиктериң толээлерин баштап, Совет Эвилелинге кээп чораан.

Москвага С. Юдоллду Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущев хүлээп алган болгаш ол А. И. Микоян-биле ужурашкан.

А. И. Микоянның Вашингтонга чедип келгенин таварыштыр, С. Юдолл Совет Эвилелинге чорда бодунга көргүскен хүндүлээчел чорукка харыылаар деп шиитпирлеп алган. Ол бодунуң бажыңынга шайладыры-биле А. И. Микоянны болгаш ССРЭ-ниң АКШ-та элчини А. Ф. Добрынинни кадайы-биле чалаан.

Найыралдыг байдалга эрткен шайлалга үезинде киржикчилерни сонуургадып турар янзы-бүрү темаларга беседа болган.

А. И. Микоян Москвада ээп келген

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы А. И. Микоян Кубага албан ужурунда чораапы, декабрь 2-де Москвада чанып келген.

(СЭТА).

А. Н. Косыгин биле К. Н. Руднев итали делгелгеге чораан

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы А. Н. Косыгин биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң эртем-шинчилел ажылдарын таарыштыр чорудар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы К. Н. Руднев «Андриано Гарделла» деп итали фирманың Москвада организастаан машиналар делгелгезинге чораан.

ВЦСПС-тиң Президиумунда

Көдээ ажыл-агыйны көдүрери—коммунистиг тургузуушкуннуң шалыпчы участогу

МОСКВА. (СЭТА). ВЦСПС-тин Президиуму тараапы бүдүрерин болгаш садып алырын көвүдедиринге профэвилел организацияларының киржилгезининң дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ниң Президиумунга эш Н. С. Хрущевтуң «Чылдың түнелдерин кылыр болгаш тараапы бүдүрерин база садып алырын көвүдедир дугайында» биженинде салдынган сорулгаларны совхозтарның ажылчыннарына болгаш албан-хаакчыларынга таныштырарынга профэвилел организациялары болгаш девискээр зайы-биле бүдүрүлге эргелелдериниң профоргтары идепкейлиг киржир хүлээлгелиг дээрэңи хүлээп алдынган доктаалда айыткан. Тараапы, эътти, сүттү болгаш чер ажылының база мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедири — коммунистиг тургузуушкуннуң шалыпчы участогу болур, көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузар, совет улустуң чаагай байдалын улам ынай өстүрер дээш демиселдиң ниити чедиишкини кижи бүрүзүнүң хууда салыышкынындан хамаажып турар деп чүвени көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчи бүрүзүнүң медерелинге чедирери эргежок чугула.

Көдээ ажыл-агый чылының түнелдерин үндүрер талазы-биле девискээр аайының бүдүрүлге эргелелдеринге ажылынга профэвилел активин — бүдүрүлгениң мурнакчыларын, көдээ ажыл-агыйның эртем-техниктиг ниитилелдеринин кежигүннерин, рационализаторларны болгаш чогаадыкчыларны, эртем-шинчилел болгаш көдээ ажыл-агый институттарының ажылдакчыларын шуут кириштирер ажылды хандырарын профэвилелдериниң чөвүлелдеринге, көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилелиниң комитеттеринге база девискээр аайы-биле бүдүрүлге эргелелдериниң профоргтарынга дааскан.

Бүгү улустуң сорулгазы—көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын шыңгыы көдүрерин чедиишкинниг шиитпирлээринге профэвилелдериниң боттандырар үжүрлүг хемчеглерин доктаалда айыткан.

Малчынның хүлээлгези

«Тээли» совхозтуң Бай-Тал салбырының малчыны Монгуш Чымбаныяк-даа бол, хой ажылынга мергежилдиг шиңгээдип алган. Ооң кадарган кодан хөө чыл бүрү чүгле менди эвес, харын семис, күштүг кыштаглап турар.

Чайын одар солуп, эки семирткен мал кыштың айларында шыдамык болур. Эш Чымбаның кыштаа база шээр малга таарымчалыг. Эрткен чылын бодунуң күжү-биле 600 хойга кажааны тудуп алган.

Чеди чылдың дөртку чылында малчын өөрүнчүг көргүзүглерни чедип алган. Чижээ, ооң кодан хөөнүң бирээзи-ле 2500 грамм дүктү берген, а күрүнеге сатkан хой бүрүзүнүң денизин 48 кг болуп турган. Ол ышкаш кажаларын чогуур өйүнде септевишаан, 140 центнер сигенни белеткеп алган.

СЭКП Төп Комитединиң ноябрь Пленумунуң материалдарын танышкаш, малчын улам бедиткен хүлээлгелерни алган, хөөн менди болгаш хүр кыштагладырынга бүзүредиг ажылдап турар. Келир чылын хойдан 2600 грамм дүктү кыргып алыр, зүткө садар хөөнүң денизинин 50 кг чедирер, мал чеминге 200 центнер сигенни белеткээр сорулга салдынган. Ооң сөзү ажыл-ижинден карышпас.

Механизатор кадрлар дээш

Көдээ ажыл-агыйны чаа техникабиле чепсегээринче Коммунистиг партия болгаш Совет чазак хүн бүрү сагыш салып турар. Оон чижээн Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларындан көрүп болур. Сөөлгү ийи чыл дургузунда безин боду чоруур он ажыг комбайн, янзы-бүрү маркалыг он үеш хире тракторлары дээш оон-даа өске техника алдынган.

Амгы үеде үгле «Шекпээр» совхозта янзы-бүрү маркалыг 40 трактор, 20 трактор андазынары, 43 сеялка болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналары бар, а «Барлык» совхозта—45 трактор, 36 трактор андазынары болгаш өскеда техника санаттынып турар. Районнуң «Большевик» колхозунда көдээ ажыл-агыйның техниказы база четчир бар.

Ол техниканы ажыл-агыйларның кайы хире чөп ажыглаарындан ажыл-ишчи чедиишкиннер хамааржыр. Ажыл-агыйда бар техниканы бүрүн ажыглаарынга четчир санныг, эки белеткеттинген механизатор кадрларыг болур үжүрлүг.

Районнуң ажыл-агыйларында амгы үеде бар механизаторлар часкы, күсүү хову ажылдарынга четтигер шаа-биле кызымаккай ажылдап турза-даа, ээлчег-биле ажылдаарынга чедишпейн келген. Оон түнелинде хову ажылдары узамдыгар, чедир кыдыынмас чорукка таваржыр.

Эрткен чазын дыка хөй тракторлар чаңгыс ээлчег-биле ажылдап турган, үүге дээрге ээлчег-биле ажылдаар трактористер чедишпес турган. Бодунуң ажылынга бердинген, бедик мергежилдиг трактористерниң чогундан мындыг таварылгалар база болгулаар: «Шекпээр» совхоз чазын кукуруза тарып олуртуру-биле мергежилдиг тракторист дээш Федор Чүльдүмүү өске организациядан келдиртип алган болгаш бодунуң мергежилинге өскелерни өөредиринин аназа идегээн турган. Ол идегелди ол үгле күүсетпээн эвес, харын-даа ажылынга улуг четпестердиг апарган. Башпайгы үеде азаа четпестерин чугаалап сагыйдырган. А эш Чүльдүм чазырларын эдип алырының улуу могадып каапкап баргап. Трактористер чедишпезин ол билир болгаш «менээ чапшып, дилеп келирлер ыйнаан» деп оон могаттынганы илдеп. Бир эвес ук ажыл-агый четчир санныг, бедик мергежилдиг механизатор кадрларыг турган болза Чүльдүм ышкаштарга чаннып турбас ийик.

Трактористерниң болгаш комбайнерлерниң чедишпези бо күскү тараа ажаап алышкынының үезинде районнуң ажыл-агыйларынга чидин-биле илерээн. «Барлык» совхозка 3 комбайнер, «Шекпээрге»—5 комбайнер четпес турган. Оон ужун районга тараа ажаап алышкыны орайтап — үүгле августуң эгезинде эгелээн болгаш октябрьда доозулган болгай. Ажыл-агый бүрүзүнге өске организациялардан келген кижилер ажылдап турган, ынчалза-даа ийиүш ээлчег-биле ажылдаар арга чок болган.

Механизатор кадрларны белеткеп алырынче ажыл-агый удуртукчулары, партия организациялары кошкак кичээнгей салып, өөредип чоруткан кижилерни контролдавайн келген. Ам ындыг байдал-биле эптежип болбас. Механизатор мергежилдиг кадрларны белеткээр ажыл Барыын-Хемчик районда эгелээн болза-даа, амдыызында бо талазы-биле кичээлдериниң чоруп турарында четпестер хөй. Оларның эртип турарының шынары куду, дыцнакчыларның чамдыыны кичээлдерге келбейн баргылаар, олардан негелде кошкак болуп турар.

«Шекпээр» совхозта ындыг өөредилге үүгээр чоруп келген, ында техниктиг билиглерже чүткүлдүг кижилер хөй. «Барлык» совхозка бо талазы-биле байдал багай, а «Большевик» колхозта үүден дора.

Бо чугула ажылда баштайгы үеден эгедеп илереп келгилээн четпестерни дораан чайладыр хемчеглерни ап, техниктиг өөредилгени шынарлыг чорудары чугула.

Кызыл-Мажалыкта «Сельхозтехника» салбырының чанында тургустунган трактористер курузунче «Шекпээр» совхозтуң чоруткан курсантылары С. Успар-оол, С. Борбак-оол, М. Танзы, «Барлык» совхозтуң — М. Окал-оол, С. Көпеек, О. Өпей-оол, «Большевик» колхозтуң —С. Борбак-оол, Д. Аракчаа, О. Халбын дээш оон-даа өскелер кичээлдерни үзүп турарлар. Боттарының өөредип чоруткан кижилериниң кичээлдерге кээп турарын ажыл-агыйлэрның удуртукчулары контролдавайн турары моон илдеп. Техниктиг билиг шиңгээдип алырынга ол болгумун шыырак пропагандистер-биле хандырган.

М. БӨНДАРЕНКО.

Техника өөредилгези

«Колхозчуларны, совхозтар ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын механизатор тускай эртемнерге бүгү-ниити өөредирин организастаар дугайында» СЭКП Төп Комитединиң РСФСР талазы-биле Бюрозунуң докталын боттандырбышаан, «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырының коллективи көдээ ажыл-агый техниказын калбак өөренип эгелээн.

Белгумде 35 кижи хаара туттунган. Оларның аразында хову бригадазындан, контора ажылдакчыларындан, артель бүдүрүлгезиниң өске-даа адырларындан кижилер бар. Техниктиг билиг шиңгээдип алырынга ол белгумүн шыырак пропагандистер-биле хандырган.

АМ БАЗА БИР МААДЫР

«СЕЛЬХОЗТЕХНИКА» каттыжыышкынының автобазазының гаражынга чеде бергеш, ында турган улустардан:

— Анатолий Иванович Галайко кайда ирги?—деп айтырдывыс.

Чолаачылар шупту хөлүг чаныыр, сес кадында-ла баштактаны каапталарынга ынак улус болгай. Бо удаада база бистиң айтырыывыска олар баштактаны аарак мынчаар харыылады-лар.

— Анатолий Иванович талыгыр ыракта хап турар болгай, 1966 чылдың оруктарында...

ШЫНАП-ЛА коммунист чолаачы Анатолий Галайко төөгүдүг чеди чыл планының бодунга онаашкан үлүүн хуусаа бетинде күүседип, күш-ажылчы кайгамчык тиилелгени чедип алган. СЭКП ТК-ниң ноябрь Пленуму эртип турар хүннерде ол 1965 чылдың сөөлгү айының эң сөөлгү хүнүнүң үлүүнге кириштир чүк сөөртүп кээр дээш Абаканче чорупкан. Черле чанчыл апарган зайы-биле бо удаада база ооң чоруу дурген чогуп, орук-суур менди чаагай чораап Кызылга хап келген. Автобазаның директору Алексей Федорович Громов, парторганизация секретары Валентина Евдокимовна Сайгутина болгаш эш-өөрлери чолаачылар Галайкога күш-ажылчы улуг тиилелгези дээш чүректиң ханызындан байыр чедирбишаан, моон соңгаар чаа-чаа чедиишкиннерни күзеп турганнар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы мурнакчы чолаачы ийиги чеди чыл планын 1965 чылга чедир күүседир деп шиитпирлээнин ол ужуражылга үезинде дыңнаткан.

Чолаачының ажылы харыысалгалыг, хүндүлүг болгаш чымыштыг. Сөөртken чүгүн өй-шаанда, онча-менди чедирер дээш чолаачы кыштың соогунда-даа, чайның изиинде-даа, хат-шуурганныгда, чаъс-боранныгда-даа ырак-узак оруктарже чоруп-ла каар. Анатолий Ивановичиниң ажылдаар аргазы элдеп кижи дижип чөрү чугаалажыр. Черле далашпас, орукче үнүптер мурнунда автомашиназының моторунуң халывын ажыдып алгаш үжеттинип, дугуйларын чинге-демир-биле ыя идип шенеп, кабинаның хаалгаларын катап-катап ажыдып, хаап көргүлээр, оон калбак пөс ап алгаш кабина шилдерин чодуп эгелээр. Адак сөөлүнде автомашиназын хөделдирип алгаш тавзар чоруптар, а орукка база хөлүн эртир буу-хаа халыппас, харын-даа шоолуг дуржулга чок аныяк чолаачылар оон-биле кады чораап, «шүшпени аажок, бужурганчыг кижи-дир» дижип чугаалажып турган болгулаар. Шак ындыг далаш чок хирезинде айларның, кварталдарның планныг онаалгаларын ол 150 хуудан куду эвес күүседир, кедергей бачымнап халдып турган чолаачыларны ыяврыла мурнай берген боор мындыг кижи турган. Оон чажыды үүдел?

Чолаачылар аразында мындыг үлегер чугаа бар: дугуйлар чуглуп-ла турар болза, план күүсеттинип-ле турар. Галайконуң чолаачылаан автомашиназы орукка чораап үрелиишкинге таварлажыр деп ужур-даа чок, ол үргүлчү шимчээшкинде, кандыгда берт оруктарга торулбайн, сөөртken чүгүн айыткан черинге чедирип каапкан болур. Чеди чылдың маадыры чолаачының күш-ажылчы чедиишкиннериниң чажыды ол-дур. Бодунуң болгаш автомашиназының арга-курлавырларын эң долу ажыглаарынга далаш чорук дузалавас, а «чеди катап хемчээ, чаңгыс катап кес» деп үлегер чугаа ёзугаар хөделирге ам чогумчалыг болур дээрзин эш өөрүнге ол бүзүреткен.

ЧЕДИ чыл планын күүседипкеш ийиги чеди чылдың үлүүнге кириштир баштайгы рейске чораап, чап-чаа ээп келген турда бис Галайко-биле ужураштывыс. Ортумак сыныг, тырың бүдүштүг, шоолуг чугаакыр эвес аныяк кижи болду. Автомашиназын тургузуп каап, гаражты эргий кылаштап, аажок сонуургаан шинчилиг бүгү-ле чүүдерни хынамчалыг көрүп эгеледи.

— Маңаа бир ай хире келбээн кижи мен, мындаа бир Абакандан хап келиримге Енисей кештинмес апарган, ол чарыкка бир ай болдум дээш, хүлүмзүрүп калды.

Автомашинанар чаа ыйнаан але? деп айтырдывыс.

— Чок, чогум боду эрги «ЗИС» чүве, септелге сөөлүнде мырыңай заводтан чаа үнген ышкаш ажылдаар ийин—дээш, Галайко мындыг солун таварылга дугайын биске чугаалап берди.

№ 07—04 «ЗИС—150» деп маркалыг автомашина-биле ол барык дөрт үүс муң километрни капитал септелге чокка эрткен. Үүгле автомашинаның боду-биле эвес, а оон соонга үш тонна чүк чүдүрер кожуг сөөртүп алгаш ол хире ырак орукту капитал септелге чок эртери дээрге тергиин бедик көргүзүг-дүр. Галайконуң ол автомашиназы кожуу-биле каттыштыр чеди тонна «чүк сөөртүп алгаш, Өвүрнүң Саглыга-даа, Сүт-Хөлдүң Ишкине-даа четкен, Шагаан-Арыгның, Чадаананың кудумчуларын таварты болгаш Саян сыныарының чазаглыг оруу-биле та чеже катап эрткен ыйнаан! Мөңге үүве турар эвес, техника-даа бол алээр болгай, № 07—04 автомашина магадылал нормазын барык үш катап ажыр ажылдааш капитал септелге негей бээрге, автобазаның удуртукчулары ону шуут сандан үнген кылдыр актылааш, кезектерин адырган, автомашиналар септээринге ажыглаар деп шиитпирлээнер. Анатолий Иванович ол шиитпирге удурланып үнген.

— Эленчизинге ам-даа четпээн автомашинаны элекке үргеп каапталга кайын болур, ол дээрге ажылагыйжы эвес чорук-тур, мен автомашинамны бодум септеп алыйн—дээш, чаа автомашина алырындан шуут ойталап каапкан.

Башкарып чаңчыккан хөлгезин катап чалыыткадып алырын шиитпирлээн коммунист чолаачы бир ай ажыг үе иштинде кедергей-ле күжениишкинниг ажылдаан, салган сорулгазын күүседир дээш оон шудургу, бижыг туруштуг чоруу тиилеп үнген. Сандан үнген деп турган автомашинаны ол дыка эки септеп алган. Даштындан көөрге дозузу кылаңайның турар, үүгле дугаары өске, бо удаада 07—25 «ЗИС-150» маркалыг автомашинаның мунупкаш, Анатолий Иванович Абаканче аъттанышкан...

ООН бээр ам-ийи чыл эрткен. Чаартынган автомашина үрелиишкинге таварышпайн тергиин эки ажылдап турар. Чолаачызы мурнуку чанчылын ёзугаар планын 150—200 хуу күүседип, кандыг-даа берге оруктарга торулбайн септелге чок чоруп-ла турар. Автомашинайның эрткен километрлер демдеглээр хереселин көөрүвүске ында 35685 деп сан бар болду. Ол дээрге капитал септелге сөөлүнде база катап дөртен муң километр чоокшулап бар чыдарыы-дыр. Чаа автомашинаны безин чамдык чолаачылар шынаар ажыглаары берге! Бодунга быжыглаан техниканы, күш-ажылды, онаашкан даалгазын коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң төлептиг үүгээр-чижээ ол-дур. Бижи бүрүзү шак ындыг болур хереек, бистернин, ыланғыя коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш демиселдиң киржикчилериниң эчис сорулгазы ол-дур.

Автомашинамның мотору болгаш өске бүгү кезектери ам-даа идегелдиг. Ийиги чеди чыл планын база моон-биле күүседиптер мен—деп Галайко чугаалап турар. Аңаа бүзүревес аргажок.

Күш-ажылчы кайгамчык чедиишкиннер-биле чергелештир ол хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг киржип турар. Бодунуң байлак дуржулгазын аныяктарга күзелдин-биле дамчыдып берип, Кызылдың хоорай Совединиң депутады Анатолий Галайко чонуң айбычы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип турар.

Любкин, Пономарев, Семыкин, Бухаров, Галайко... Ийиги чеди чылдың оруунче киришкеш сурүштүр халдың бар чыдар бистиң маадырларывыс ол-дур. Оларның даңзызы уламна көвүдезин, оларның шуптузунга чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелерни чүректиң ханызындан күзеп каалыңар.

С. ФЕОКТИСТОВ.

Чурукта: чолаачы А. И. Галайко.
Фото авторнуу.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫ БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ!

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң Пленумунга СЭКП-ниң XXII съездизинин соонда районда идеологтуг ажылдың байдалының дугайында илеткелди райком секретары эш Харченко кылган. СЭКП-ниң XXII съездизинин төөгүлүг документилерин, партияның Программазын болгаш СЭКП ТК-ниң март Пленумунуң шиитпирлерин районнуң ажылчы чоннарынга тайылбырлап өөредир талазы-биле СЭКП райкому, партком-нар болгаш партияның әге организациялары чамдык ажылдарны кылган. Эрткен өөредилге чылында партия чырыдыышкынының 74 бөлгүмнери, экономиктиг школа ажылдап, ооң дыңнакчыларынга 1340 кижини хаара туткан. Дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге 120 кижи бот-өөредилгелиг, аныяктарның кежээки школазынга 100 кижи өөренип турган. Районнуң комсомол организациязының 24 бөлгүмнеринге 590 аныяктар өөренип турган.

Партияның XXII съездизинин шиитпирлерин болгаш материалдарын ажылчы чоннарга өөредир талазы-биле ылангыя Жданов аттыг колхозта пропагандист эш Бавуу-Сюрюң эки ажылдап, кичээлдерни республиканың, районнуң болгаш колхозтун ажыл-амыдыралы-биле үргулчу холбаштырып, ак-сеткилдиг ажылдаан. Бөлгүмнериниң ажылын эки организастаар талазы-биле дээре түнелдерни Шагаан-Арыгның № 1 болгаш № 2 школаларында, «Найырал» совхозтуң Үрбүн салбырында болгаш өскелер-даа черлерде пропагандистер база көргүскен.

Политиктиг болгаш эртем-билигтерни нептередир талазы-биле ниитилелдиң районда салбыры, ооң 160 ажыг лекторлары съездиниң болгаш СЭКП ТК-ниң март Пленумунуң шиитпирлерине холбаштыр 485 лекцияларны чонга номчаан. Ол херекке «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында эш Сюртюк, Чаатының школазының башкызы Зоя Аракчаа, Жданов аттыг колхозтун даргазы эш Кошкар-оол болгаш өскелер-даа идепкейлиг киришкен.

Пропаганда болгаш агитация ажылдарының бүгү хевирлерин чамдык парторганизациялар, ылангыя Жданов аттыг болгаш «Чодураа» колхозтарда парторганизациялар, (секретарылары эштер В. Бавуу, О. Дүмбүү) мергежилдиг ажылган, эки түнелдерни чедип ап турар. Районда 600 ажыг агитаторларлыг хөй-хөй агитколлективтер ажылдап турар. Оларның хөй кезии неделяда бир катап ыраккы малчынарже үнүүшкүнү кылып, боттарының составынга кижинин болгаш малдың эмчилерин, түскай эртемниглерни, парикмахерни, садыгжыны киириштирип турар. Район төвүнде хөй-ниити эгелээшкин-биле ажылдаар радиодамчыдылганы тургузуп, неделяда ийи удаа дамчыдылганы кылып турар.

Районда культура чырыдыышкын албан черлери партия организацияларынга улуг дузаны чедирип турар. Оларга ниитиаи-биле 139 концерттер, 196 тематиктиг кежээлер болган, чүгле үнүүшкүнүг концертти 49 кезек черге кылган. Ийи-Талдын, Торгалытның көдээ клубтары, Чаа-Хөлдүн Культура бажыңы чедиишкиниг ажылдарны чоруткан. Ийи-Талдын көдээ клуву (эртелекчизи эш Байыр-оол) колхозчуларның ортузунга кижизидилге ажылын үлегерлиг тургускан. Башкы эш Бавуу-Сюрюңге удурткан көдээ интеллигенция чөвүлели ол клубтун ажылынга улуг дузаны чедирип турар. Ооң кежигүннери эштер Төмүр-оол, Надаажап, А. Оюн, Тюндешева, Кошкар-оол болгаш өскелер-даа чүткүлдүг ажылдап турарлар.

Пропаганданың болгаш агитацияның бүгү хевирлерин дээштиг ажылдап, амыдырал-биле сырый холбаштырган өөредилге ажыл-агыйның түнелдеринге эки салдарны чедирип турар. Районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын күрүнеге 14.400 тонна тараа садар социалистиг хүлээлгезин октябрь 8-те 20.458 тонна кылдыр күүсеткен. «УТКА-ның 25 чылы», «Найырал» совхозтар, «Чодураа», Жданов аттыг колхозтар хүлээлгезин хуусаа бетинде ажыр күүсеткен рапорттааннар. Колхозтар, совхозтар үрезин-биле хандыртынган, мал чемнери бар, колхозтар күш-хүнүнге тарааны колхозчуларга четчири-биле берип турар. Районнуң ажыл-агыйлары хүлээлгеден ажыр 23 тонна дүктү күрүнеге саткан. Күрүнеге сүт садарының планы 100,6 хуу күүсеттинген.

Чаа өөредилге чылында партия чырыдыышкынының 77 бөлгүмнери ажылдап эгелээн, онда 1464 кижи өөренип турар. Районнуң комсомол организацияларында 15 бөлгүм организастаттынган, оларда 598 кижини хаара туткан. Партия чырыдыышкынында ажылдап турар пропагандистерниң 35-жи дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг кадрлар болуп турар. Чамдык партия организациялары, чижээ, «Х Улуг хурал» колхозта (секретары эш Седип), райүлетпүр комбинадының даараныр цегинде болгаш өске-даа черлерде өөредилге чылын алээп организастыг эгелеп, программа ёзугаар өөренир материалдарны пропагандистер дыңнакчыларга чедингир тайылбырлап турар.

Ындыг-даа болза, чамдык черлерде партия организациялары политиктиг өөредилгени эки организастап шыдавайн турар. «Күш-ажылдың хостуу» колхозта тодаргай экономиканы өөренир бөлгүм өөредилгезин ноябрьның эгезинде арай боорда эгелээн. «Улуг-Хая» совхозта бөлгүмнерниң кичээлдери үстүп турар. Ында партком секретарылары эштер Х. Доржу, Дугур-Серен олар чогуур хемчегни албайн турар.

Съездиниң документилерин болгаш партияның Программазын ажыл-ишчи бүрүзүнге чедир хандыр таныштырып тайылбырлаарын чамдык черлерниң партия организациялары ам-даа чедип албайн турар. «Улуг-Хая» совхозтуң салбырларында көдээ клубтар, библиотекалар боттарының ажылдарын амгы үениң негелделеринге дүүштүр эде тургуспайн турар. Ында политбөлгүмнер, школалар ажылдавайн турар. Совхозта көдээ клубтарның, библиотекаларның эргелекчилери үргүлчү солчуп келген. Культура одаглары одалга чүүлдери-биле четче хандыртынмаан. Көк-Чыраа суурнуң чамдык чурттакчыларының талазындан арагалаар, ажыл шагы үзер, хөй-ниитининг чүрүмүн үреэр чоруктарны болдуруп турар. Кем-херек үүлгедир чорук совхозта, ылангыя Көк-Чыраа салбырында ам-даа бар. Пленумга санал берген совхозта партком секретары, райкомнуң бюро кежигүнү эш Дугур-Серен, Көк-Чыраа көдээ Советтиң даргазы эш Биче-оол олар боттарының адрезинге болган шыгыны шүгүмчүлелдерни партийжи ёзу-биле миннип, хүлээп алырының улуу, харын пленумга боттарын агартырын оралдажып турганнар.

Колхозтар, совхозтар төптериниден ыракта чурттан, ажылдап турар малчыннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды чавыс деңнелде тургускан. Малчыннарның чагыткан солуннары оларга ийи неделя, харындаа ай болгаш четкилээр таварылгалар ам-даа бар. Көдээ ажыл-агыйда

ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Үлетпүрге, тудугта болгаш транспортка күш-ажыл камгалалының байдалдарын экижидеринче, техниканың айыыл чок чоруун хандырарының хемчегларинче партия болгаш чазак доктаамал сагыш салып турар. Бүдүрүлгелерниң цехтеринге, тудугларга ажылчыннарның күш-ажыл байдалдарын экижидерин хандырар сорулга-биле күрүне чыл бүрүде хөй миллион акша-хөренгилерни үндүрүп берип турар. Ынчаарга бистиң республиканың үлетпүр, тудуг болгаш транспорт организациаларының коллективтеринде ол фондуларны канчаар ажыглап турарыл?

Кызылдың дараныла комбинады, Тураннын, Бай-Хаактың, Сарыг-Сепиң райүлетпүр комбинаттары, Минусинскиниң, Хову-Аксының АТК-лары, Пассажирлер АТК-зы, № 1 АТК дээш ышкаш черлерде күш-ажыл камгалалының байдалдары үүгээр деп санап болур. Бүдүрүлгениң арыгшевери эки, ажылчыннарның оруузунга техниканың айыыл чок чоруун хандырарының дүрүмнеринге хамаарыштыр тайылбырлалдарны, техниктиг өөредилгени чорудуп турар, ажылчын хептерни солуурунуң хуусааларын барымдаалап турар, бүдүрүлге коллективтеринде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедип, план күүселдези чедип алдынып, ажыл үезинде озал-ондактыг таварыла болуп чоруктар үзүткаттынып турар. Ындыг коллективтер республикада эвээш эвес. Ынчалзажок күш-ажыл камгалалының хемчегларин боттандырып турары бисте ниитизи-биле чогуур негелдерге ыракта-ла дүүшпейн турар. Маңаа хамаарыштыр каш-ла чижектен көрөзлиңер.

Бо чылдың эрткен он айларында республиканың үлетүүр, тудуг болгаш транспорт коллективтеринге бүдүрүлге-биле холбашкан озал-ондактың таварылаглары эрткен чылдагызындан эвээжээр байтыгай, көвүдеп турары илерээн. Мындыг дүвүренчиг фактының чылдагааны чүдел? Бүдүрүлгелерниң удуртукчулары, администрациялар коллективтиг керээлерни күүседиринче кошкак кичээнгей салып, а профэвилел организациялары ол керээлерниң күүселдезин хынаап көрбейн турар. Шагаан-Арыг АТК-зынга (начальниги эш Лубышев, местком даргазы эш Листопадов) күш-ажыл камгалалын экижидеринге түскайлап берген фондуларның чүгле 5 хуузун ажыглаан, Кызыл-Мажалыктың, Хову-Аксының, Кызылдың № 2 АТК-ларынга база ол фондулар 10—15 хуу ажыглаттынып турар. Ол ышкаш Чурт болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозунуң өлээн каш бүдүрүлгелери күш-ажыл камгалалын экижидеринге түскайлаттынган фондуларыы мырыңай ажыглавайн келген.

Республиканың хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелери бо чылын кышка белеткелди чоруур ой-шаанда хынамчалыг чорутпаанындан амгы үеде ажылчыннарның, ыланғыыл тудугжуларның оруузунга грипптен аарыыр чоруктар көвүдеп турар. Ооң үлмыңдан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавызап турда, бүдүрүлге коллективтеринде партия болгаш профэвилел организациялары, ыланғыыл бүдүрүлгелериң техниктиг удуртукчуларын боттуг хемчеглер албайн турар. Эрткен чылдың кыжынында шак-ла ындыг байдалдар база тургулааны билдингир болгай, удуртукчу ажылдакчылар оон түңнел үндүрбээнин кижи кайгаар.

Күш-ажыл камгалалының хемчеглерин экижидериниң чугула аргазы болза, хөй күш үнер аар ажылдарны механизастаарыы болгаш бүдүрүлгениң технологтуг чорудулгазын болбаазырангайжыдары болур. Ынчаартa Кызылдың колбаса фабриказында, шахта эргелелинде болгаш эске-даа бүдүрүлгелерде чаа техниканы ажыглап шиңгээтпейн шыгжап алган чыдар чоруктар бар. Бүдүрүлгелериң, цехтериң, мастерскаяларның агаарын кадыкшыдары онза чугула ажыл болур. Чамдык бүдүрүлгелериң удуртукчуларындан: «цехтерде вентиляторлар чүге чогуд» деп айтырарга, «чаа вентиляторларны биске чорудуп бербээн, эргилери сандан үндүр үрелген» деп харыылаарлар. Ол шын эвес. Чоокта чаа мындыг факт илерээн. Демир-дес артынчылары дужаар черге кирген эрги вентиляторларның чамдыктары шоолуг улуг эвес септелге кылган сөөлүнде тергиин эки ажылдаар болган. Ол-дур, вентиляторларны ажыглап турда үрели бээрге катап септеп албайн, сандан үнген кылдыр актылап кааптар ындыг ажыл-агыйжы эвес удуртукчуларның барын бо чижек херечилеп турар-дыр.

Техниканың айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле көскү агитация кончуг эвээш. Бүдүрүлге-биле холбашкан кемдээшкиннерни өйшаанда даңзылап, акт тургузарыынче месткомнар ам-даа чогуур кичээнгей салбайн турар. Чижээ, Шуурмактың райүлетпүр комбинадынга болган озал-ондактыг бир таварылганы бир ай эрткенде даңзылап, акт тургускан, Тураннын райүлетпүр комбинадынга болгулаан ийи ындыг таварылгалар дугайын ол коллективтиң удуртукчулары харын мырыңай ийи ай чедир чажырып келгеннер. Ону сөөлүнде тускай комиссия баргаш илереткен.

Чаа кижилерни ажылга хүлээп ап тура бүдүрүлгелериң удуртукчулары күш-ажыл хөөйлузун үреп, кандыг-даа негелде болгаш хыналда чоруткайын турганының фактылары эвээш эвес. Ол чылдагаандан тускай мергежил чок кижилер техника-биле холбашкан ажылдарга киргеш күш-ажыл камгалалының дүрүмнерин үреп турар таварылгалар бар. Ыланғыя одалга төптеринин кочегарларынга дүшкан-на кижилерни киргеш алган болгулаар, ол чорук өртектиг механизмнерниң үрелири, боттарының бертинип кемдээри дээш ышкаш уржуктарга чедирип турар.

Бүдүрүлгениң цехтерин, мастерскаяларын ижер суг-биле, чунар черлер, аржыылдар-биле хандырары албан болгай. Оо ажыл база куду деңнедге. Ажылчын хептерни солуп кеттинер черлерни организаставаан бүдүрүлгелер Кызылда безин өмгежок. Ынчангаш хөй-ниитизиниң черлеринге—магазиннерге, столоваяларга, автобустарга довурак, үе, чугай, дозу-будуктар сынныккен ажылчын хептиг кижилерни дыка хөйну көрүп болур.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлери кижилерниң чаагай чоруун экижидеринче утланган болгай. Пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга эвээш эвес-ролдуу күш-ажыл камгалалын экижидери ойнаар ужурлуг. Күш-ажыл камгалалының хемчеглерин экижидери дээрге-ле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, продукция бүдүрүп үндүрериң көвүдедиринин, ооң шынарын экижидериниң улуг курлавыры-дыр. Ол курлавырларны долу ажыглазары бүгү улустуң херээ.

Республиканың үлетүүр бүдүрүлгелеринге болгаш тудуг, транспорт организациялырынга күш-ажыл камгалалын экижидериниң хемчеглериниң дугайын чоокта чаа Чурт болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң профэвилел обкомунуң пленумунга чугаалажын көрген. Четпестерни чайладыр талазы-биле Пленум тускай доктаалды хүлээп алган, ооң күүселдезин амыдыралга боттандырары чугула сорулгаларның бирээзи болуру чугаажок.

Д. МИХАЙЛОВ.

Продукцияның шынарын экижидер дээш

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының эт-херекселдер бүдүрер цеги бүдүрүлге планын доктаамал ажыр күүседип турар. Продукцияның шынарын экижидер дээш социалистиг чарыш цехтиң коллективинде калбарып турар.

ЧУРУКТА: цехтиң хоочун ажылчыны чазаныкчы А. С. Резников ажыл үезинде.

Фото *С. Феоктистовтуу.*

Хоочун коммунист

Улуг-Хем районда «Х Улуг хуралы» колхозтуң улуг назылыг колхозчузу кырган коммунист Ховалыг Баян-оолович Ночукпааны Баян-Кол суурнуң чурттакчылары кончуг эки билир. Ол 70 харны харлаза-да, төрээн колхозунуң ажыл-ижинге амдыгаа дээр-ле идепкейлиг киржип үргүлчүлевишаан.

Ховалыг Баян-оолович доктаамал бир ай ажылдар кылбайн турар-да болза сиген кажаалары кылыр, шак кадарар дээш ышкаш аар-саар ажылдарны ак-сеткилдиг күүседирин бодунун коммунисчи хүлээлгези кылдыр көрүп турар. Ооң идепкейлиг күш-ажылын хөй чылда оон-биле кады ажылдап келген колхозтуң ховү бригадазының бригадири А. Ф. Крыцин мынчаар чугаалап орар:

— Бо-даа эрес-ле ирей. Кандыгдаа кижи бо ышкаш кызымаккай, ак-сеткилдиг ажылдаар чүве болза дыка эки-дир ийин.

Ховалыг Баян-оолович 1930 чылдан бээр партия кежигүнү. Чоокта чаа колхоз баштаар чери болгаш партия эге организация эш Ночукпаанның колхоз бүдүрүлгезиниге идепкейлиг киржилгези дээш өртектиг белек-биле шаңнаан. Кырган коммунистиг хөй чылда кадык чурттап, коммунизим тургузуушкунуга улуг үлүүн киперин күзеп каалы.

О. СЕДИИ.

Контрольга алган

(КЫЗЫЛДЫҢ ХЕРЭЭЖЕННЕРИНИҢ ХУРАЛЫНДАН)

РЕДАКЦИЯДАН: Кызыл хоорайның херээженнериниң эгелээни бо хемчегларни республиканың районнар төптеринге болгаш колхоз, совхоз төптеринге практикалап, уруглар албан черлериниң тудугларын калбартырынче херээженнериниң кичээнгейин күштелдирзе чогуур. Чүге дээрге, хөй-ниитиниң мындыг эгелээшкиннери ажыл-хереқти бурунгаарладырынга улуг күш болуп турар болгай.

СЭКП Кызыл хоорай комитединиң чанында херээженнер чөвүлелиниң активиниң хуралы ноябрьның сөөлгү хүнүнде болуп эрткен. Аныяк республиканың найысылаанында уруглар албан черлериниң: ясли, садтарның тудугларын дүргедедир, ол тудугларның чорудулгазынга херээженнериниң доктаамал хайгаралын тургузар дугайында илеткелди хоорайның улус өөредилге килдизинин эргелекчизи З. Борисова ана кылган.

Хоорайның дүрген темпилиг өзүп турары-биле чергелештир, урулларын ясли, садка киперин негээн нелерниң билдириишкиннериниң чылдың-на немежип турарының тодаргай чижээн ол илеткелинге киирген. Чижээ, 1959 чылда 1256 билдириишкин киргеп турган болза, ооң дараазында чылда 52 хөй, а үшкү чылда баштайгыынан 107 билдириишкиннер хөй болган. Бо чылдың эрткен үезинде 962 билдириишкиннер кирген. Чыл бүрүде кирип турар мынча негелделерниң уламыдан амгы үеде 2500 ажыг иелер ясли, садка уруглар киперининң узун эдлээнде турарын илеткелчи болгаш санал бергеннер улуг дүвүрээзин-биле чугаалап турганнар.

Хоорайга эрткен чылын 250 орунуг ясли, садтар немежип, ооң 100 орунуу Енисейниң оң талакы эринге ажыттынган, анаа иелер аажок өөрээн. Байдал ол деннелден бо чылын ырак дорайтап, 375 орунуг ясли, садтарны немей ажыдар тургаш, чүгле 40 орунуг сад ажыттынганын эптежир аргажок чорук деп актив демдеглээн.

Хураага пенсионер В. Фастунова хоорайның «Енисей» кинотеатрының районунда «Тыва тудуг» трезининиң тудуп турары 125 орунуг уруглар сады янзы-бүрү чылдагаанарының уламыдан кончуг оожум кылдынып турарын шүүмчүлээн. Бо бажынны ажыглалче киперер талазы-биле тудуг трези хөй хуусаларны аазап келген, ооң декабрьның 15-те деп аазаан бешки хуусазы ам чаа чылдың эге хүннеринче шейлү берген. Мында кол-ла саадап турар чүве төп одалга системазының бүтүнейн турарындан бажыңның иштики штукатура ажыыл чорувайн турары болур. Демир суугларга отту салгаш штукатура кылырга, бажыңның бүлүң бүрүзүн чедир чылытпазындан ажыа түннел чок болуп турарын ол чугаалаан.

Пассажирлер АТК-зында херээженнер чөвүлелинден активке келген эш Чередникова саналынга мынча дээн: —Бистиң коллективте 200 ажыг херээженнер ажылдап турар. Олар шүүтү чаш ажы-төлдүг. Мынчангаш биске ясли, сад тудуп алырыы-биле хөреңги-ле үндүрүп берип тер болза, ооң тудуун иелер боттарывыс кылып алыр бис. Чүге дээрге, чоокта чаа бир гараж болгаш янзы-бүрү машина кезектери чуур улуг бажыңның тудуунга бистиң херээженнер кол küш болуп, ол бүгүнү ажыглалче кинрген бис—дээн.

Активтиң киржикчилери горпонуң ясли, сад тудуунда бо хүннерде чүгле 3 кижи ажылдап турарын буруу шапкан. Горпонуң даргазының оралакчызы эш Ситников сес алгаш, тудуг кылырынга немешсе-де чүгле 6 кижи болур, мынчангаш ам-даа 41 ажыл хүнүн чарыгдаар апаар бис—деп чугаалаан. Уруглар албан черинин бо тудуу мындыг оожум чорун турда, ында партия эге организациязының секретары эш М. Родина, хоорай херээженнериниң активиниң санында кижи боду-биле турган, парткомга бо дугайында тускай айтырыг тургузуп, сонгуурган көрбээнин хураалдың киржикчилери бүрүү шапкан.

Бо үетүнде туттунуп турар болгаш моон сонгаар-даа немежип ясли, садтарның тудуушкунун дүргедедир, оларны ажыглалга киргиже чедир контрольга алган турары-биле активтен 21 кижи составтыг үргүлчүнүң комиссиязын тургускан. Хурал чугаалаакан айтырыглар талазы-биле доктаал хүлээп алган.

С. ТАС-ООЛ.

ХЕРЭЭЖЕННЕР ЧӨВҮЛЕЛДЕРИ

(ЧАГААЛАР ДОПЧУЛАЛЫ)

Тожуунуң Азас көдээ Советте херээженнер чөвүлелиниң даргазы эш **С. Саяанаың** редакцияга бижип турары болза:

— Бистиң колхоз бо чылын күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктулары садар хүлээлгезин хуусаа бетинде ажыр күүседкен. Аңаа колхозчу херээженнериң күш-ажылчы киирлээзи улуг болган. Херээженнериң колхоз бүдүрүлгезинге киржилгези бо чылын дыка экижээн. Ини фермазында ажылдап турар Балдан Чамыкай, Чоргаадай Дугур олар боттарының кадарын есүрүп турар төрүүр мындыларындан чаш төлдү бүрүн камгалап алганнар. Сүт-бараан фермазында саанчылар Кол Күскелдей, Дымый, Дарыймаа хөй сүт саап ап, мурнакчылар болуп турар.

Бистиң херээженнеривис чүгле мал, чер, тудуг ажылында эвес, харын колхозтуң ажыл-агыйының бир кол орулгалыг адыры — аңнаыр ажылында идепкейлиг киржип турралар. Амгы аңнаыр сезонунда беш херээженнер киржип, тайгаларже үнгеннер.

Херээженнер чөвүлели бо чылын херээженнериң янзы-бүрү өөредилгезинге улуг кичээнгей салып, кежээки политшколаларга болгаш даараныгаанын, аъш-чем кылырының өөредип турар. Коммунист эш Алдай хлеб бижырарынга 18 херээженнерни өөреткен. Бо чылын салбырга ажылдап турган даараныгга, аргында болгүнерниңге эштер Севилбаа, Серин, Кара, Ишкилей, Борбаанай, С. Белек, Д. Белек болгаш ооң-даа өскелер — шупту 57 херээженнер эки өөренгеннер.

Ындыг-даа болза херээженнер чөвүлелиниң ниити ажылында четпестер ам-даа дыка хөй. Чижээ, херээженнер чөвүлелиниң 9 кижи составтыг арыг-шевер комиссиязы (даргазы эш Чечек) багай ажылдап турган. Ол комиссиянын кежигүннери магазиннер, клуб, кызыл булун, школа болгаш хөй-ниитиниң өске-даа черлериниң арыг-шеверин хынавайн турган. Ыланғыя клуб ажылын сайзырадырынга херээженнер чөвүлелиниң киржилгези онза багай. Ооң уламыдан клубтуң ажылы чүгле кино көргүзери-биле кызыгаарлаттынган.

Салбырда ажылдап турар херээженнер эки киржип, мад, чер, тудуг ажылдарынга кызымак ажылдан келген деп хурал демдеглээн. Херээженнериниң совхоз бүдүрүлгезинге киржилгези экижээни салбыр бо чылын күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктулары дужаар талазы-биле хүлээлгезин хуусаа бетинде ажыр күүседкенинге рольдуг болган.

Бодунуң онаашкан ажылынга ак-сеткилдиг ажылдап, күш-ажылчы эки көргүүглерни чедип ап турар мурнакчы херээженнериниң саны салбырда көвүдээн. Оларга төрүүр чүс хойга онааштыр чаш төлдү бүрүн менди албышаан, хөй санындан 2 кг дүк кыргын алган С. Далзар, С. Дойман, К. Серетей, Часыг-оол, электриглиг агрегатка хөй кыргыкчылары Долума, Нүржүт, Шагдыр, туйбу бүдүрүлгезинде Тыргык, Сыргыдак, Чудурук болгаш школа башкылары Чылбак, Белек, ажылчыннар Хурал, Хандымаа, Мандыл олар хамаарып турар.

Салбырда херээженнер чөвүлели ооң (даргазы С. Бюлчүң) херээженнерни культурлуг чурттаарынга, шевер даараныгаңыг, амданныг аъш-чем кылырының аргазынга өөредип турар. Коммунист эш Алдай хлеб бижырарынга 18 херээженнерни өөреткен. Бо чылын салбырга ажылдап турган даараныгга, аргында болгүнерниңге эштер Севилбаа, Серин, Кара, Ишкилей, Борбаанай, С. Белек, Д. Белек болгаш ооң-даа өскелер — шупту 57 херээженнер эки өөренгеннер.

Ындыг-даа болза херээженнер чөвүлелиниң ниити ажылында четпестер ам-даа дыка хөй. Чижээ, херээженнер чөвүлелиниң 9 кижи составтыг арыг-шевер комиссиязы (даргазы эш Чечек) багай ажылдап турган. Ол комиссиянын кежигүннери магазиннер, клуб, кызыл булун, школа болгаш хөй-ниитиниң өске-даа черлериниң арыг-шеверин хынавайн турган. Ыланғыя клуб ажылын сайзырадырынга херээженнер чөвүлелиниң киржилгези онза багай. Ооң уламыдан клубтуң ажылы чүгле кино көргүзери-биле кызыгаарлаттынган.

Салбырда ажылдап турар херээженнер чөвүлели ооң-даа эки. Кандыгдаа кижи бо ышкаш кызымаккай, ак-сеткилдиг ажылдаар чүве болза дыка эки-дир ийин.

Ховалыг Баян-оолович 1930 чылдан бээр партия кежигүнү. Чоокта чаа колхоз баштаар чери болгаш партия эге организация эш Ночукпаанның колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржилгези дээш өртектиг белек-биле шаңнаан. Кырган коммунистиг хөй чылда кадык чурттап, коммунизим тургузуушкунуга улуг үлүүн киперин күзеп каалы.

О. СЕДИИ.

Улуг-Хем районда «Х Улуг хуралы» колхозтуң улуг назылыг колхозчузу кырган коммунист Ховалыг Баян-оолович Ночукпаанны Баян-Кол суурнуң чурттакчылары кончуг эки билир. Ол 70 харны харлаза-да, төрээн колхозунуң ажыл-ижинге амдыгаа дээр-ле идепкейлиг киржип үргүлчүлевишаан.

Ховалыг Баян-оолович доктаамал бир ай ажылдар кылбайн турар-да болза сиген кажаалары кылыр, шак кадарар дээш ышкаш аар-саар ажылдарны ак-сеткилдиг күүседирин бодунун коммунисчи хүлээлгези кылдыр көрүп турар. Ооң идепкейлиг күш-ажылын хөй чылда оон-биле кады ажылдап келген колхозтуң ховү бригадазының бригадири А. Ф. Крыцин мынчаар чугаалап орар:

— Бо-даа эрес-ле ирей. Кандыгдаа кижи бо ышкаш кызымаккай, ак-сеткилдиг ажылдаар чүве болза дыка эки-дир ийин.

Ховалыг Баян-оолович 1930 чылдан бээр партия кежигүнү. Чоокта чаа колхоз баштаар чери болгаш партия эге организация эш Ночукпаанның колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржилгези дээш өртектиг белек-биле шаңнаан. Кырган коммунистиг хөй чылда кадык чурттап, коммунизим тургузуушкунуга улуг үлүүн киперин күзеп каалы.

О. СЕДИИ.

СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң херээженнер өртүзунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи эш **Орус-оолдуң** биске бижип турары:

— Районда херээженнер чөвүлелдериниң өтчёт-сонгуулалыг хуралдары болуп эрткилеп турар. «Чодураа» колхозта херээженнер чөвүлелдиниң хуралы база болуп эрткен. Отчёттуг үениң иштинде херээженнер чөвүлели херээженнериниң колхозчу бүдүрүлгеге хаара тудар талазы-биле багай эвес ажылдан келгени-биле оларның 90 ажыг хуузу чылда ажылдаза чогуур күш-хүч минимумуун күүседип алганнар. Чижээ, Коданмэй, Ч. Батхар, Оюп Ким, Дугур Бугалдай, Лагбужап Намчалмаа болгаш ооң-даа өскелер 400—600 ажыг күш-хүннерин ажылдап алганнар.

Колхозчу ажыл-ишчи херээженнерниң амыдыралының культурлуг деңнели эрткен чылдарга демейлээргe дыка бедээн.

Колхозта калбарган «Эң эки культурлуг өг-бүле дээш» деп социалистиг чарыштың үшкү кварталда түңнелинге Данзырың Өмчүр, Ашак-оол Таня, Мамбрай Шигжирмаа, Кескийоол Ашаккай, Саржатмаа Ран олар мурнакчылар болганнар.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Кожайда сүт-бараан фермазында херээженнер чөвүлелиниң отчёттуг хуралы болуп эрткенин көдээ ажылчы эш **Х. Доржу** бижээн. Чөвүлелдиң үчёдүнда турар 72 херээженнериниң шуут киржилгези-биле колхозтуң ийиги сүт-бараан фермазы 170 тонна сүт бүдүрер хүлээлгезин он айлар дургузунда 173 тонна кылдыр күүседип, бир инекке өнааштыр 1757 кг сүттү саап алганнар. Саанчылардан Санчы Көккыс, Тюлюш Макпал, Ховалыг Бичекыс бодунга быжылаан саар инек бүргүзүнден 1800—2290 кг сүт саап алганнар. Фермада Кыргыс Дойзумаанның даргалааны арыг-шевер комиссиязының эки ажылын хуралдың киржикчилери демдеглээннер.

Ооң-биле кады хуралдың киржикчилери фермада херээженнер чөвүлелиниң даргазы турган башкы Зоя Натпит-оолдуң багай ажылдаанын шыңгыы шүүмчүлээннер.

Херээженнер чөвүлели колхозчу бүдүрүлгеже херээжен чонну эки эвилелден, башкарбайн турганындан тарып алганы 20 гектар картофельдин чайгы ажаалдазын кылбаанындан чашпанга алзып, үнмейн барган. Ам чаа соңгуткан херээженнер чөвүлелиниң сорулгазы болза, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин херээженнер өртүзунга өөренир ажылды эки организастап, оларның күжүн колхозтуң мурнунда салдынган сорулгаларын амыдыралга чедишкинниг боттандырарынче угландырар. Ооң-биле кады оларның эки ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар дээрэин совет кижилер билип турар.

Социалистиг тургузутнуң ханы демократтыг харакгери Совет күрүнеиң даштыкы политиказындан — дайынның империалистиг кыпсыкчыларынга удур, тайбың дээш хажык чок демиселдиң ленинчи политиказындан база-ла илереп турар. Тайбынны камгалаар, термоядролуг дайынны чайладыр деп эң-не негелделиг болгаш эң-не чугула айтырыг бүгү чурттарның улустарының мурнунда туруп турар. Кижи төрелгетенниң келир үедеги депшилелиг хөгжүлдезиң ол айтырыгны шиитпирлээринден хамааржыр.

Ындыг байдалдарның үезинде ёзулуг-ла демократтыг күрүне болза янзы-бүрү социал системаларлыг күрүнелериниң тайбың кожа-келбээ догуниазыкшыны дээш, улустар аразынга быжыг тайбынны хандырары дээш демиселге энергиязын, күженишкиннерин харампанмайн турар шак ындыг күрүне болур. Ниитилелдиң амыдыралындан дайынны чайладыры, чер кырынга мөңге тайбынны докгаадып тургузары — СЭКП-ниң Программазының салгал сорулгазы ол.

Тайбың дээш демиселди Совет чазак, Коммунистиг партия, бүгү совет улус коммунизим дээш демиселдиң чарылбас тудуш кезээ кылдыр көрүп турар. Ол болза бүгү улустарның тура-соруунга дүгжүп турар, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнеиниң ёзулугла демократтыг политиказының эң дээре бадыткаашкыны-дыр.

С. ТИТАРЕНКО.

Ажыл-ишчи кижилер

«Найырал» совхозтуң Булуң-Терек салбырында ажыл-агый эргелекчизи Д. Д. Бады бодунуң дорт хүлээлгезинге кызымаккай болурундан аңгыда, аңаа дааскан өске ажылдарны база ак-сеткилдиг күүседип турар. Чижээ, ол кол ажылынган аңгыла дээрбеде ажылдап, чазанар мергежилин ажыглап турар.

Бодунуң ол мергежилин эш Бады өскелерге күзелдин-биле дамчыдып турар. Чоокта чаа ол аныяк ажылтыы Седен Маңнай-оолду соңга раманы, эжик эптеп чазаарынга өөредип каан.

Ол ышкаш С. Данзын-оол салбырда мурнакчы ажылчыннарның бирээзинге санадып турар. Мал кыштагларын белеткээринге ол бо күзүн идепкейлиг киришкен. Кыштагларда ол тос печканы эки шынарлыг тудуп тургускан. Ол ышкаш эш Данзын-оол кижи эмиелгезиниң болгаш чунар бажыңның септелгезинге ак-сеткилдиг киржип, ында печкаларны эки кылган.

Эштер Бады биле Данзын-оол боттарының кызымаккай күш-ажылы-биле салбырның ажыл-ишчилериниң хүндүткелин чаалап алган.

К. КАЛЫНДУУ.

Өвүр районда тургускан радио дамчыдыкга редакциязы бодунуң ажылынга хөй-ниитини калбаза-биле киириштирген. Ол редакция вторник болгаш среда хүннеринде районнуң ажылчы чоннарынга районнуң ажыл-агыйының ниити байдалының дугайын болгаш көдээ ажыл-агый, культура, медицина, улус өөредилгезиниң темаларынга чугула солун дамчыдылганы чорудуп турар.

Дамчыдылгага районнуң партия, совет, комсомол органнарының удуртукчулары болгаш активтери, көдээ интеллигенциялар калбаза-биле киржип турар.

ЧУРУКТА: Өвүр районнуң радио дамчыдылга редакциязының редакторуу Владимир Монгуш эзлчеглиг дамчыдылганы чорудуп олурары.

Фото **Т. САЯН-ООЛДУУ.**

Делегейниң хөй-ниитизиниң киленңнээшкини

Антифашистер сойгалап тур

БАРЫЫН БЕРЛИН. СЭТА-ның корр М. Паньшининиң дамчыдып турары болза:

Нацизм үезинде истедип-сүрдүрүп турган кижилерниң каттыжышкынының судтаан суд чорудулгазында немец патриоттарны кым шиидип турарыл? Ол айтырыг судтуң залынга ажыы-биле чаңгыланып турар.

...Хуралдаар залга судьялар кирип кээри билек-ле, олурушканнарның аразындан назынны дөгүй берген ажылчын кижи туруп келгеш, мынча деп медеглээн: суд чорудулгазында даргалакчы болуп турар судья Вернер болза гитлержи партияның кежигүнү турган болгаш гитлержи ёзу-чурумну алгап-йөрээп турар диссертацияны ол 1936 чылда бижээн. Гитлержилерниң талазындан истеп-сүрүүшкүнге таваржып турган кижи болгаш мен ону чугаалап тур мен. Мээң медеглелимни бадыткап турар документилер бо чүве.

Ол чугаа судтуң кежигүннерин дүвүредипкен.

Нацизм үезинде истедип-сүрдүрүп турган кижилерниң каттыжышкынының төлээлекчилеринге документилерни бергенинии соонда, алдынган документилерни херекке кожар бодап турар силер бе?—деп, судья Вернер ол төлээлекчилерден айтырган. Кожар бис дээн харыыны алгаш, судья чапсарлаашкынны чарлаан.

40 минута чапсарлаашкынның соонда, адвокат Хаман ОЛПН-ның төлээлекчизи болуп суд чорудулгазынга чүве чугаалааш, киирген буруудадыышкыннарга үндезилээш судья Вернерни чайладырын негээр бе дээраинин дугайында айтырыгны ОЛПН-ның президиумунге туюлунга чедир шиитпирлээр төлээде, суд чорудулгазын 3—4 хонукта соксадырын судка саналдаан. ГФР-ниң эргечагыргаларының төлээлекчизи адвокат Ройс ол саналга дораан-на удурланып үнүп келген. Суд чорудулгазын уламчыларын ол негээн.

Ынчалза-даа бонн адвокаттың кажрлаашкыны чедиишкин чок болган. Залда олурганнарның киленнии алгылары ооң чугаазын чангыс удаа эвес үзе кирип турган. Ындыг болган үжурунда даргалакчы база катап чапсарлаашкын чарлаар ужурга таварышкан. Судтуң кежигүннерибиле чөвүлешкеш, суд чорудулгазын декабрьнын 7-ге чедир соксадыр деп, ол чарлаан.

Судка судья Вернернин мурнунда нацист чораанын сойгалап илереткен ажылчынны Август Баумгарте деп адаар. Ол Ганноверден Барын Берлинге чедип келген. Корреспондентилер-биле беседазынга Баумгарте мынча деп медеглээн: гитлерлиг тергиидээшкин үезинде 12 чылдарны фашистиг концлагерьлерге эрттирген кижи мен. 1957 чылда политиктиг үзел-бодалым дээш, мени ГФР-ниң эрге-чагыргалары 2,5 чылда кара бажынга хоругдаан.

Мен Ганноверге ээп чеде бээримге бөгүнгү чугаалаан түүлүм дээш мени база катап истеп-сүрүп эгелээр дээрзин билир мен.

Компартия быжыгып турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Сөөлгү чылдың дургузунда Францияның Коммунистиг партиязының хүрээлениңге 48 мун чаз кежигүннер кирген. Бүдүрүлгелерде, хоорайларда болгаш көдээ черлерде Компартияның 1.350 чаа ячейкаларын тургускан. Бо саннарны 1963 чылда партия биледин солуур талазы-биле кампанияның эгелээнин чырыткан ФКП Политбюрозунуң медеглелинде айыткан.

Амгы үеде партияны улам быжыглаар арганы таарымчалыг байдалдар берип турар дээрзин медеглелде демдеглээн. Парламентиге болуп эртнен сонгулдага дөрт миллион эр, херээжен француттар Компартияның политиктиг угланыышынын болгаш ажылчорудулгазын түүлдүгүүнген. Чаңгыс кижиниң эрге-чагыргазының ёзу-чурумун быжыглаан дегольчу чазакка болгаш ооң өлүмнүг политиказынга удур могаг чок демисежип турар кол күш болза компартияда деп олар көрүп турарлар.

Демократияга удур хемчег

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентиледдиң дыннадып турары-биле алырга, алжир чазактың ноябрь 30-де чарлааны. Алжирниң Коммунистиг партиязын хоругдаар дугайында шиитпирни күш чок болдурарынче Алжирниң Коммунистиг партиязының секретары Башир Хадж Али кыйгырган. «Альже републикэн» солунга парлап үндүрген медеглелинге Хадж Али ол шиитпирни «шынгыы болгаш бүрүнү-биле дүрүм чок хемчег» кылдыр характерлээн. Ол болза демократияга удур хемчегдир, ынчангаш ол «чүгле империалистерни өөртүп болур» деп, ол бижээн.

Коммунистиг партияны хоругдаар дугайында чазактың шиитпирин шүгүмчүлээн редакция чүүлүн ол солун база-ла парлап үндүрген.

Шын эвес шиитпир

ПАРИЖ. (СЭТА). Бодунуң ноябрь 30-де парлап үндүрген медеглелинге Францияның Коммунистиг партиязының үдуртулгазы болза Алжирниң Коммунистиг партиязын болгаш ооң «Эль Хурриа» деп органын хоруур дугайында шиитпирге удурланыышкының илергейлээн.

Алжир коммунистер хамаарышпас чорук дээш демиселге идепкейлиг киришкен үжурунда бо шиитпир харын ээ-не шын эвес болуп турар. Национал политиказы болгаш чаңгыс эпке ажыктыг кылдыр киирип турган хөй санныг санаддары Национал хосталга фронтуның чоокта чаа кризизин шиитпирлээринге дузалаан партияга хамаарыштыр бо хемчег болза алжир улустуң херээнге үүле когаралды чедирип болур. Бо хемчег болза чаа хевирнин колониалистерииниң ыйыышкынынга болгаш кажарлаашкынынга алжир улустуу үүле кошкадыр апаар деп медеглелде чугаалап турар.

Алжир улустуң өнүктери бо хемчегни күш чок болдурарын изии-биле күзеп турар дээрзин медеглелдиң түңнелинде демдеглээн.

Студентилер үзе шапкан

ЛОНДОН. (СЭТА). Англи фашистерниң удуртукчузу Мослиниң фашизмни пропагандалаарынга ажыглаар бодал-биле «чугаалажылганы» университетке тургузар дээр оралдажыышкының Лондон университединиң студентилери үзе шапкан.

Студентилер англи фюрерни университетке чалап келдирер чорук университетти болгаш ында өөренип турар студентилерни дорамчылаанны болур деп санаап, ону чалап келдирерине шиитпирлиг удурланган. Хөй санныг удурланыышкынга таварышкаш, Мосли бодунуң ол үүлгединден ойталаар ужурга таваршкан.

Ажырымчы сеткилдиң уржуу

Үжеи хар чаа-ла ажа берген, узун, шилгедек сыныг кижи бо чылдың чайынында «Улуг-Хая» совхозка көстүп чоруп турар апарган. Ол совхозтуң хоочун ажылчыны Чаш-оол Хамык-ла чүвени оваарып турар, ук кижиниң дугайын ол биле шаап алган.

Бир-ле эртен контораже кирип бар чорда, бөлүк ажылчыннар ону көргеш,—үргулчу-ле мында чорун турар кайызы боор бо, бистин ажылдакчывыс ирги бе?—дижип, бот-боттарындан айтыржы бээрге, аяа Чаш-оол тургаш,—ынчаарга оолдар, дүүн директор эш Моисеев бисте дээди эртемниг мал эмчизи келген деп чугаалаан, ол эмчи ол-дур. Ооң адын Николай Сарафимович Рукавишников дээр чорду—деп, өөрүнге таныштырган.

— Бистин совхозувустуң, ыланғыя бо Хайыракан салбырының хөөнүнде кодур үстүр эвес, ам харын шыырак эмчи ол аарыгның когун үзер эвес деп бе—дижип, ажылчыннар өөрүп турганнар.

Кол мал эмчизи дээрге совхозта директорнуң удаазы база бир улуг дужаалдыг кижи болур болгай, ооң шалыңы безин смета ёзугаар айда 240 рубль-дир. Малчыннар кезип ажылдаарында эптиг болзун дээш, директция чери аңаа чиик автомашинаны тускайлаашкын, ооң чолаачызынга Владимир Гончаровту бижыглаан. Ындыг болза-даа Рукавишниковтуң хуузунда ажыынче тырттылар, аарсаар чүвелерни бодунга кавыраткыныр, ажырымчы чоруун ооң улуг шалыны-даа, немелде төлевирлер-даа доктаадып шыдаваан.

Кышкы белеткел дугайында малчыннарның ажылы-биле танышкар дээш, сентябрь 18-те совхозтуң зоотехниги Юрий Писаревти машиназынга олуртуп алгаш, Эъжим фермазынче ол хап чорупкан. Олар чоруп олурза, орук хажыызынга оттап турган хаванны көруп каапнар.

— Бо эътти калбак дүптүг савага картошкалаашкын, хаарып турза экизин аа!—деп Рукавишников чугаалааш, каттыргылаан.

Писарев оргаш,—үделгези-биле кады ону чигген болза кандыг дээр боор—деп, деткип орган.

— Дорт хап олур, фермага четкеш, ооң көөр-дур—деп, айтыышкының бээрге, чолаачы Гончаров маншаазын доктаатпайн тутсуп-ла орган.

Эъжим фермазы. Автомашина моторунуң даажын дыннаваш, малчыннар болгаш ажылчыннар бажыңнарындан үнүп кээп, боттарының удуртукчуларын—мал ажылының тускай эртемниглерин изии-биле уктуп алганнар.

Николай Рукавишников малчыннарның ажылы-биле танышкын чоруй,—бо чылын чангыс-даа баш мал хорадып болбас, малдың баш бүрүзү дээш демисел—ол дээрге тергиин чугула херек болур — деп, айтыышкыны бергеш, далажып чор бис, байырлыг дээш, дедир чаныл чорупкан.

Хүн элээн орайтай бергеи, чоокта аал-даа чок, кижи-даа көзүлбес. Ажык орукка чолаачы машиназының маңын улам дүргедеңип, тутсуп-ла орган.

— Володя, машинаңы доктаат!— деп, хенертен команды бээрге, ол күш-биле тормостааш, машинаны доктаадыпкан.

— Чагны каап болбас, ол дээрге «орук олчазы-дыр»—деп, Рукавишников чугаалаан.

Писарев—канчаарыл, ынчаш?

Рукавишников — канчаар боор, боолапкай-ла.

Писарев—Володя ма, моок-биле бажынче тутсувут...

Чолаачы хаванны ужур адыптар билек-ле, Писарев баргаш, ооң боскүүн бижээ-биле одура кезипкен. Үш кижи ону машиназының иштинче арай боорда көдүрүп салып алгаш, Шагаан-Арыгже хап чорупканнар. Холуң ханга бораан Рукавишниковтуң чон оргузунга алдар, хүндүзү ооң-биле ынчаар оскүндүрган.

Хүтбайыраан, «орук олчазы» ажык болбаан, хөй чылдар дургузунда ниитиниң малын малдап келген, хөй ажы-төлдүг малчын Ондар Сүктержиктиң хаванын оорлаан херек дораан-на илерей берген.

«Калбак дүптүг савага картошкалап хаарган» хөй чаанга идээлээн Рукавишников сентябрь 21-ге чедир ажылга безин үнүп шыдаваан. Ол бодунуң үүлгеткен кемниг херээнин ужун халыыдап аараан турган. Ындыг аарыгны эмчи-даа экиртип шыдавас, ону чүгле суд «эмиээр» чүве болгай. Ооң үштүнар арганы тывырын кордааш, оор эъдин кожазы А. Семенконуң кладовказыига ол чажыртып алган болган.

Бүгү-ле бурууну чолаачы Гончаровтуң кырынче чая каарын Рукавишников биле Писарев база кыытканнар. Шынында харын ол чолаачы болза ажырымчы сеткилдиг Рукавишниковтуң хайынга алыскан болган. Кем-буруу үүлгеткен Рукавишников биле Писаревти «чалгыы адаанга камгалаарын» совхозтуң чамдык удуртукчулары оралдашкан. Оларны коллективтин хөлүнга алгаш, эде кижизидер дугайында дилегни судка үш удаа киирген. Совхозка кандыг-даа эки үре-түңнелдиг ажыл кылбаан Рукавишниковка мегe характеристиканы база берген турган. А ёзулуг кижизидип болур чолаачы Гончаров дугайында дилег кирбээн.

Улус суду үстүиде бүгү байдалдарны өөренип көргеш, Рукавишников биле Писаревти ийи-ийи чылда, а Гончаровту бир чылда эдип чазаар күш-ажыл колониязынга шииткеп, Тыва АССР-ниң Дээди суду ол шииткелди күштүг болдуруп бадыладаан. Ону хөй-ниити бүрүнү-биле чүүлдүгүүнүп көрүп турар.

С. ШАЛЧИМА,
Тыва АССР-ниң Дээди судунуң кежигүнү.

Дүвүренчиг медээлер

«ЧЕРЕПАХА ДЕГ ООЖУМ...»

Ам ооргазын, шалазын салыры, крышалаары, соңгалаары арткан, Тарлагда чаа клуб карапка көскү, сагышка чаржыныыт-дыр. Ону чеди чыл иштинде тулуп келди... Беш чыл эрткенде, бо чылын чазы дескиилир чаңгыс ыяш салгаш, соксап кагды. Чеже боор, салган ыяштар ам ирип, үрелип турар.

«Ийи шак белеткенир, ийи шак чунар, бир шак чоттунар, бир хонукта кеттинер» деп, улустуң бо үлегер домаа «Өөк» совхозтуң дирекциязынга, Тарлаг көдээ Советиниге дыңзыг конга болзун! Ажылы хөй, а ажыы чок чарыгдаа, артык күш үндүрүп, «черепаха дег оожум боол» турган хөрээ черле чүл?..

Номчукчу М. Талар-ооддуң чагаазындан).

КАЙДА СИЛЕР, ЭШ ЧИМБИН?

Силер Каа-Хемниң «Совет Тыва» колхозта клуб эргелекчизи болгай силер. Хүндүс-даа, кежээлээ клубка ховар костүр боорулерге — дүвү болур. Агаарның температуразы, республикага—12—17, а Кызылга—15—17 градус соок.

царга, чоп силерни айтырып сураглап-ла турар-дыр. Кайда силер, эш Чимбин?

Клуб делгем, чырык, бус-биле иэидер черлиг. Ынчалза-даа ооң иштики дерилге-шимелдези барык-да чок, хаалгалары багай чылыгалттынган, хагдынмас, ынчангаш соок Маңаа ында-хаая кино боордан өске, чүдаа болбастаан.

Кайда силер, эш Чимбин?

Г. КИМЕП.

«ДҮЛГҮҮР ЧОК-ТУР!»

—Эге класстарга хереглээр номнар бар-дыр, ону бижидип аар дээш келдивис, кандыг номнар бар ирги?

—Билбес мен, башкы кижи эвес мен!

—Боттарывыс-даа болза, тып ап көрээл, библиотеканар ажыдып көрүңер.

— Дүлгүүр чок-тур!..

«Тиилелге» совхозта библиотекарь Тамара Куулар ында школа башкыларының дилээн ынчаар хандырбаан. Бо ышкаш таварылгалар Кууларга хөй удаа болгулаан.

Библиотекарь болуп ажылдаар дээш маңаа тускай эртемниг кыс Куулар Күске эргкен чайын чедип келген. Ынчалза-даа ону ажылга хүлээп албаан. Көдээ Совет, ажылчын комитеди (даргазы эш Аракчаа) «библиотекавыс эки ажылдап турар» деп, Тамара Кууларны деткээн. Шынында, библиотеканың ишти хирлиг, номнарны, солуннарны чурум-чыскаал чок салган, номчукчуларын эвээш. Т. Куулар номчукчуларга каржыдоңгун, оларны хүндүлеп көрбейн турар.

Б. АНАЙ-ООЛ.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага бүргет хүн болур, чамдык черлерге хар чаар. Кызылга хар шоолуг чагбас. Хат кошкактан өй-тавыга чедир, даглыг черлерге — дүвү болур. Агаарның температуразы, республикага—12—17, а Кызылга—15—17 градус соок.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Республиканың Хөгжүм-шии театрынга декабрь 4-те бурят АССР-ниң артистериниң

УЛУГ КОНЦЕРТИ

болур. Концерт кежээкиниң 7.30 шакта эгелээр.

декабрь 5-те бурят АССР-ниң артистериниң

УЛУГ КОНЦЕРТИ

болур. Концерт хүндүс 12 шакта, кежээ 7.30 шакта эгелээр.

ДИРЕКЦИЯ.

Кемниглерни келдереткен

ПАРИЖ. (СЭТА). 1961 чылдың апрельде Алжирге шериг-фашисчи үймээнниң баштыңарының бирээзи турган болгаш шаажылап өлүрери-биле шиитпирген генерал чораан Жуону болгаш өлүрүкчү-оас Андра Канальды Франциянын президентизи де Голль келдереткен. Президентиниң ол шиитпириинң дугайын ноябрь 28-те албан ёзуу-биле чарлаан.

Оасчыларга хамаарыштыр күрүнеиниң баштыңының кээргечел чоруун боо-чепсээн салбаан болгаш боттарының кемниг бодалдарындан ойталаваан чажыт фашисчи идегеттерге эрге-чагыргаларның өмээржилгезинин чаа үүлгедии кылдыр Франциянын демократтыг хөй-ниитизи көрүп турар.

ДЕМИСЕЛ ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

ЛОНДОН. (СЭТА). Африка диптиң кырында хадып турар чаа эргилениң хады Африканың политиктиг чуруун үндезини-биле өскертип турар. «Колония улустарга хосталга!» деп үннер бүгү «кара диптө» шыңгыы дыңналып турар.

Португал колониялар: Ангола, Мозамбик, португал Гвинея, Ногаан Думчуктуң ортулуктары амгы Африканың чуруунда куу-хүрең өннербиле ылгалып турар, оларның чону даштыкы эжелекчилерниң дарлалыының адаанда ам-даа хилинчектенип чыдар. Ындыг болза-даа оларда улустар демиселче улам шиитпирлиг көдүрүлүп үнген.

Африка дипте ең улуг португал колония—Анголада улустуң дайынының чалбыыжы шагда хөрлээлээн. Күл чорук, албадалдыг күш-ажыл, эрии-шаажылал ам-даа ында нептереп турар. Анголанын улузу 1961 чылдың эгезинде боо-чепсекти холунга алган.

Анголаның сонгу талазынга дайын чорудулгалары эгелээри-биле дораан португал чазак он-он мун солдаттарны, ажок хөй шериг техниказын, ооң иштинде самолёттарны, куяктыг машиналарны, артиллерияны олче октаан. Шаажылакчылар тарылгаларны өртедип, малды узуткап, көдээ суурларны болгаш бүдүн хоорайларны өртедип, камгалал чок чонга удур араатанзыг ажылаларны үүлгеткен. Муң-муң африканнарны албадалдың лагеринче киир октаан.

Ындыг болза-даа шилиндек шериглер Анголаның улузунуң демиселин базар күш чок болган. Ангола тура-халыкчыларга удур «кол шавар халдаашкын» деп португалчыларның калбаа-биле чарлап турган халдаашкыны буурап дүшкен. Анголаның патриоттары колонизаторларның планнарын үзе шапкан.

Түс-түс тарамык отрядтардан колонизаторларга коргунчуг күш — бодунуң хүлээлеиинде каш он-он мун дайынчылардыг, Анголаның национал-хосталга армиязы өскен. «Ийи-даа бол анголачылар дириг арткан турда, оларны чемгерер черниң ийи тооруу бар турда хамаарышпас чорук дээш демисел үргүлчүлээр апаар»—деп, партизаннарның удуртукчуларының бирээзи «Обсервер» деп англи солуннуң корреспондентизинге медеглээн.

Хөй чүс чылдарда португал колонизаторлар португал Гвинеяга кара часкаан тергиидеп, ооң улузунга санап четпес качыгдалдарны таварыштырган. Чуртта аарыглар деңдээн. Бир эмчиге-ле 87 мун 500 кижи онаажып турар. Чыл бүрүде аштан, түргелделден болгаш аарыглардан хөй мун кижилер өлүп турар. Португал Гвинеяның африка чонунун 99 хуузу бижик билбес. Ындыг болза-даа кадыг-дошкун дарлал болгаш массалыг дерзии чоруктар португал Гвинеяның улузунуң хосталгаже күзел-соруун сый шаап шыдаваан.

Португал Гвинеяның болгаш Ногаан Думчуктуң ортулуктарының хамаарышпас чоруу дээш демиселдиң африка партиязы—чуртта аңне салдарлыг партияның удуртулгазы политиктиг демиселден чепсектиг демиселче шилчиир дугайын 1961 чылдың августа чарлаан. Аргаарыглар иштинге боо-чепсектиң чажыт складтарын тургузуп эгелээн. Улустуң өжээн негекчилериниң отрядтарын, бөлүктерни тургузуп турар. Чурттуң янзы-бүрү районнарынга партизан отрядтары чепсектиг демиселди калбарткан. Португал чазак мун-мун чаа солдаттарны колонияже чорудар ужурга таварышкан. Шаажылакчылар национал-хосталгалыг демиселдиң удуртукчуларынга удур дерзии чоруктарны үүлгеткен. Португал Гвинеяның болгаш Ногаан Думчуктуң ортулуктарының мун-мун эки оолдары Бисаунуң, Бааттың кара бажыңнарында, Галинихас ортулукта албадал лагерьлеринде хилинчектенип чыдар.

Ындыг болза-даа аар-берге байдалда португал Гвинеяның патриоттары демиселди үргүлчүлевишаан. Патриоттарның тура-халыкчы армиязы дадыгып база дуржулганы чыып ап турар. Португал Гвинеяның болгаш Ногаан Думчуктуң ортулуктарының хамаарышпас чоруу дээш демиселдиң африка партиязының чингине секретары Амилькар Кабралдың, чепсектиг демиселдиң баштайгы айларының түңнелдерин үндүрбүшаан, медеглээни болза: «Португали солдаттарны, олар бистен ыракта артык чепсегленген, империалистиг күштерниң болгаш НАТО талазы-биле боттарының эвилелчилериниң деткимчезин ажыглап турзажок, узуткап шыдаар бис».

Либерияның черинде ажыктыг казар байлактары, ылаңгыя чурттуң дашкаар үндүрер чүүлдеринде бирги черни эзлеп турар демир рудазы кончуг элбек.

Монравиядан 70 километр ырак Боми Хиллз рудниктеринден ажык арга-биле казып турар руданы демир орук-биле Монравияның Хостуг портунга чедиргеш, оортан судноларга чүрүрүп турар. 1960 чылда Боми Хиллзте руда тывыжы 3 миллион тонна хире болган.

Чурттуң соңгу талазында Нимба дагның районунда ең байлак рудалыг черлериниң демир рудазын дашкаар үндүрерин 1963 чылдан эгелээр. Нимбаның районунда шынарының талазы-биле байлак демир руданың курлаырлары 300 миллиард ажыг тоннага санаттынып турар.

ЧУРУКТА: Нимба—Бучанан демир оруктуң тудуу.

ФОТО Либерия информациязыы — СЭТА-ныы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23—54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизиниң 25-38, партийн амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00685

Чагыг № 2905. Культура министерствозунуң типографиязы

Кинотеатрларга

Декабрь 4-те

«НАЙЫРАЛ»

«Хеймер оглунуң кудумчузу» 10, 12, 2, 4, 8, 10 шактарда, «Неманга дан чыры» 6 шакта.

«КАА-ХЕМ»

«Буратионуң ужуралдары» 11.15, 1.15 шактарда, «Кара-далайжы кыс» 3.15, 5.15 шактарда, «Кажан-даа» 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»

«Индия ие» (2-ги сериязы) 3, 7 шактарда, «Кубаньның аалчызы» 5, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»

«Дөскелчок назын үези» 2.30, 6.30 шактарда, «Эде кылыышкын» 4.30, 8.30 шактарда.